

วิถีเพศภาวะ: เสริมพลังสุขภาวะครอบครัว
(Gender Approach: Family Health Empowerment)

การใช้กรอบแนวคิด และการดำเนินการที่เรียกว่า “วิถีเพศภาวะ” ไปเสริมพลังครอบครัว โดยทำให้เกิดความตระหนักรู้ถึงความละเอียดอ่อนทางเพศภาวะ ด้วยการใช้กระบวนการหรือแนวคิดที่ทำให้เกิดความไม่เสมอภาคและไม่เป็นธรรมทางเพศ สร้างแนวคิดและกระบวนการใหม่ที่ใช้พลังความเสมอภาค เป็นธรรมทางเพศ และเคารพสิทธิของทั้งผู้หญิง ผู้ชาย และผู้หลากหลายทางเพศ เพื่อให้บุคคล ครอบครัว และสังคมมีสุขภาวะ ความมั่นคง และสงบสุข

สมัชชาสุขภาพแห่งชาติ ครั้งที่สิบสอง

ได้พิจารณารายงาน เรื่อง วิถีเพศภาวะ: เสริมพลังสุขภาวะครอบครัว*

ตระหนักว่า ปัจจุบันครอบครัวไทยมีหลายประเภท และสมาชิกครอบครัวต่างกลุ่มช่วงอายุ มีบทบาทหลากหลายแตกต่างจากเดิม ครอบครัวเป็นสถาบันแรกที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการประกอบสร้างเพศภาวะ ความแตกต่างของประเภทครอบครัว วิถีชีวิตของแต่ละชาติพันธุ์ ศาสนา วัฒนธรรม ประเพณี ช่วงอายุของสมาชิกครอบครัว ส่งผลต่อแนวคิด วิธีการเลี้ยงดูสมาชิก และความสัมพันธ์ในครอบครัว นำมาสู่การใช้วิถีเพศภาวะเป็นกรอบคิดและหลักการดำเนินงานขับเคลื่อนสุขภาวะครอบครัว

กังวลว่า สังคมไทยส่วนใหญ่ยังไม่ตระหนักถึงอิทธิพลของเพศภาวะที่มีต่อสุขภาวะของสมาชิก และความสัมพันธ์ภายในครอบครัว และบางส่วนเห็นว่าการปรับเปลี่ยนเพศภาวะทำให้ครอบครัวแตกแยก ปัจจุบันการดำเนินงานของรัฐ ยังให้ความสำคัญน้อยกับนโยบาย มาตรการ การดำเนินงานที่มีความละเอียดอ่อนทางเพศภาวะอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้บุคลากรหน่วยงานภาครัฐยังต้องการความรู้ ความเข้าใจ และทักษะการวิเคราะห์เพศภาวะ เพื่อนำไปสู่การยอมรับ สำหรับใช้ในการวางแผนการปฏิบัติงาน และกำหนดแนวทางดำเนินงาน ประกอบกับการบังคับใช้กฎหมายไม่มีประสิทธิภาพ จึงทำให้เพศภาวะของสมาชิกในครอบครัวไทย ส่วนใหญ่ยังขาดความเสมอภาค (equity) และเป็นธรรม (fairness) ส่งผลต่อสุขภาวะของสมาชิกครอบครัว สุขภาวะครอบครัว และสังคม

รับทราบว่า หน่วยงานภาครัฐได้มีการจัดตั้งศูนย์ประสานงานด้านความเสมอภาคหญิงชาย (Gender Focal Point หรือ GFP) มาตั้งแต่ ปี พ.ศ. ๒๕๔๔ แต่การผลักดันนโยบาย มาตรการ หรือการดำเนินงานที่มีความละเอียดอ่อนทางเพศภาวะยังมีน้อย ขาดความต่อเนื่อง และจริงจัง ขณะที่ภาคประชาสังคม รวมทั้งภาคเอกชน ที่ดำเนินงานเพื่อแก้ไข เยียวยาปัญหาอันเนื่องมาจากการกระทำ ความรุนแรง การตีตรา การเลือกปฏิบัติด้วยเหตุแห่งเพศภาวะ ยังต้องการการสนับสนุนอย่างจริงจัง และต่อเนื่องจากภาครัฐ

* เอกสารสมัชชาสุขภาพ ๑๒ / หลัก ๒

ชื่นชมว่า หน่วยงานภาคประชาสังคม และวิชาการจำนวนมากได้ดำเนินงานอย่างมีความละเอียดอ่อนทางเพศภาวะ เพื่อแก้ไขปัญหาสุขภาพของบุคคล และครอบครัว อันเนื่องมาจากความไม่เสมอภาค และไม่เป็นธรรมทางเพศของผู้หญิง ผู้ชาย และผู้หลากหลายทางเพศ มีองค์ความรู้และแนวปฏิบัติที่เป็นรูปธรรม สามารถนำมาถอดบทเรียนได้

หวังใ้ว่า หน่วยงานภาครัฐ โดยเฉพาะด้านสุขภาพ และสวัสดิการสังคมขาดฐานข้อมูลจำแนกเพศที่ครบถ้วน และข้อมูลครอบครัวแยกประเภทอย่างเป็นปัจจุบัน รวมทั้งบุคลากรภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ขาดองค์ความรู้ที่จะใช้วิถีเพศภาวะในการเสริมพลังสุขภาพครอบครัว จึงจำเป็นต้องพัฒนาฐานข้อมูลเสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับเพศภาวะ เพื่อใช้ในการให้บริการสุขภาพ และสังคมมีความละเอียดอ่อนทางเพศภาวะ

เห็นว่า การทำให้สังคมตระหนักรู้ว่าความเสมอภาค และความเป็นธรรมทางเพศ เป็นภารกิจของทุกภาคส่วนที่ต้องดำเนินการอย่างเข้มแข็งและต่อเนื่อง การทำให้ครอบครัวใช้วิถีเพศภาวะบ่มเพาะสมาชิกครอบครัวให้มีความยืดหยุ่นในบทบาท และให้คุณค่าต่อทุกเพศอย่างเสมอภาค และเป็นธรรม ได้ด้วยการสร้างความตระหนักรู้โดยใช้กระบวนการใหม่นั้น ครอบครัวต้องปรับเปลี่ยนตัวเอง หน่วยงาน/องค์กรที่เกี่ยวข้องต้องดำเนินงานต่าง ๆ อย่างมีความละเอียดอ่อนเชิงเพศภาวะ โดยมุ่งให้เกิดสุขภาพครอบครัว ลดความเหลื่อมล้ำหรือขจัดการเลือกปฏิบัติที่ไม่เสมอภาคอันเนื่องมาจากเพศภาวะ ส่งเสริมให้เกิดความเป็นธรรมในสังคม จึงจะหนุนเสริมพลังครอบครัวให้มีสุขภาพที่ดีอย่างยั่งยืน

จึงมีมติดังต่อไปนี้

๑. ขอให้หน่วยงานดังต่อไปนี้ส่งเสริม สนับสนุนให้ครอบครัวปรับเปลี่ยนแนวคิดและวิธีการเลี้ยงดูเด็กและเยาวชน

๑.๑ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ โดยกรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว กรมกิจการเด็กและเยาวชน กระทรวงสาธารณสุข โดยกรมสุขภาพจิต กรมอนามัย กระทรวงวัฒนธรรม โดยกรมส่งเสริมวัฒนธรรม ศูนย์คุณธรรม (องค์การมหาชน) กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและชุมชน จัดการความรู้ เพื่อเสริมสร้างความเข้าใจ เปลี่ยนทัศนคติ และทักษะของพ่อ แม่ ผู้ปกครอง และผู้เกี่ยวข้องในการเลี้ยงดูเด็กและเยาวชนในเรื่องเพศภาวะกับสุขภาพของสมาชิกในครอบครัว โดยใช้กระบวนการใหม่ให้เกิดรูปแบบ การเลี้ยงดูเด็กและเยาวชนที่มีความละเอียดอ่อนทางเพศภาวะ รวมทั้งการจัดกิจกรรมครอบครัว และพื้นที่สาธารณะที่ส่งเสริมการให้คุณค่ากับทุกเพศอย่างเสมอภาค และเป็นธรรมทางเพศ

๑.๒ กระทรวงมหาดไทย โดยกรมการปกครอง กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น องค์การบริหารส่วนจังหวัด เทศบาล องค์การบริหารส่วนตำบล กรุงเทพมหานคร เมืองพัทยา กระทรวงวัฒนธรรม โดยกรมการศาสนา กรมส่งเสริมวัฒนธรรม และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง สนับสนุนให้มีกระบวนการสร้างความตระหนักรู้ และความเข้าใจแก่ผู้บริหารองค์การบริหารส่วนจังหวัด เทศบาล องค์การบริหารส่วนตำบล กรุงเทพมหานคร เมืองพัทยา ผู้นำศาสนา ผู้นำชุมชน แกนนำชุมชน และผู้นำองค์กรชุมชน ให้เห็นผลกระทบที่เกิดจากความไม่เสมอภาค และไม่เป็นธรรมทางเพศที่มีต่อสุขภาพครอบครัว ดำเนินโครงการ

ส่งเสริมให้ชุมชนสร้างสรรค์กิจกรรมที่สนับสนุนครอบครัว ให้คุณค่ากับทุกเพศอย่างเสมอภาค มีความยืดหยุ่น และยอมรับการปรับเปลี่ยนบทบาทผู้หญิง ผู้ชาย และผู้หลากหลายทางเพศ

๒. ขอให้หน่วยงานดังต่อไปนี้ ดำเนินการเสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจต่อสังคม

๒.๑ กระทรวงศึกษาธิการ โดยสำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน และสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม โดยสถาบันอุดมศึกษาของรัฐและเอกชน องค์การบริหารส่วนจังหวัด เทศบาล องค์การบริหารส่วนตำบล กรุงเทพมหานคร เมืองพัทยา และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ให้จัดการศึกษา เรื่องเพศภาวะและเพศวิถีในทุกระดับการศึกษา บูรณาการความรู้ โดยใช้กระบวนการใหม่ในเรื่องดังกล่าว เข้าในหลักสูตร สื่อการสอน และเสริมสร้างบรรยากาศในสถานศึกษาให้สนับสนุนความเสมอภาค และเป็นธรรมทางเพศ

๒.๒ กระทรวงยุติธรรม โดยกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงวัฒนธรรม สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ (สปสช.) และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เสริมความเข้มแข็งในการสื่อสารและการสร้างสื่อสาธารณะที่เน้นความเสมอภาค และเป็นธรรมทางเพศ

๒.๓ คณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ (กสทช.) สำนักงานกฤษฎีกา โดยกรมประชาสัมพันธ์ และองค์การกระจายเสียงและแพร่ภาพสาธารณะแห่งประเทศไทย (ส.ส.ท.) กระทรวงวัฒนธรรม โดยกองทุนพัฒนาสื่อปลอดภัยและสร้างสรรค์ สมาคมวิชาชีพสื่อ และองค์กรสื่อต่างๆ ให้ผลักดันการผลิตสื่ออย่างมีความละเอียดอ่อนทางเพศภาวะ ไม่นำเสนอเนื้อหาที่มีลักษณะการตีตรา ไม่เลือกปฏิบัติด้วยเหตุแห่งเพศ และสนับสนุนการสร้างสื่อที่แสดงความหลากหลายในมิติเพศภาวะ ป้องกันและเฝ้าระวังสื่อที่อาจส่งผลกระทบต่อความไม่เท่าเทียมและเป็นธรรมทางเพศอย่างต่อเนื่อง

๒.๔ กระทรวงแรงงาน โดยกรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน ส่งเสริม สนับสนุน ให้สถานประกอบการมีนโยบาย และดำเนินกิจกรรมที่มีความละเอียดอ่อนทางเพศภาวะด้วยความเสมอภาคและเป็นธรรม

๓. ขอให้หน่วยงานดังต่อไปนี้ พัฒนาฐานข้อมูล องค์ความรู้ และการจัดการความรู้

๓.๑ กระทรวงสาธารณสุข โดยสำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ โดยกรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว กรมกิจการเด็กและเยาวชน กระทรวงศึกษาธิการ โดยสำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน และสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย กระทรวงมหาดไทย โดยกรมการปกครอง และหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ร่วมกันพัฒนาฐานข้อมูล องค์ความรู้ และการจัดการความรู้ โดยให้มีข้อมูลแยกเพศผู้หญิง ผู้ชาย และผู้หลากหลายทางเพศ และข้อมูลประเภทครอบครัวไทยที่หลากหลาย ทั้งนี้ต้อง

คำนึงถึงสิทธิความเป็นอยู่ส่วนตัว เกียรติยศ ชื่อเสียง และครอบครัว รวมทั้งดำเนินงานจัดการความรู้ เพื่อใช้ประโยชน์ในการส่งเสริมสุขภาพครอบครัว อย่างมีความละเอียดอ่อนทางเพศภาวะ

๓.๒ กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม โดยสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ และเอกชน สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง กำหนดเงื่อนไขการสนับสนุนทุนวิจัยทางด้านสังคม ชุมชน ครอบครัว และสุขภาพ ว่าต้องแสดงถึงความละเอียดอ่อนทางเพศภาวะในกระบวนการวิจัย

๔. ขอให้หน่วยงานดังต่อไปนี้พัฒนาทักษะบุคลากรภาครัฐ

๔.๑ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ โดยสำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว และกรมกิจการเด็กและเยาวชน กระทรวงแรงงาน กระทรวงศึกษาธิการ พัฒนาบุคลากรให้มีความตระหนักรู้ในเรื่องเพศภาวะ มีทักษะในการวิเคราะห์และบูรณาการมิติเพศภาวะไว้ในนโยบาย ยุทธศาสตร์ แผนงาน และโครงการ

๔.๒ ทุกกระทรวงที่มีศูนย์ประสานงานด้านความเสมอภาคหญิง ชาย (Gender Focal Point หรือ GFP) กำหนดตัวชี้วัดความละเอียดอ่อนทางเพศภาวะอย่างชัดเจน เพื่อกำหนดแผนการส่งเสริมความเสมอภาคระหว่างเพศของทุกหน่วยงาน โดยมีการบูรณาการมิติเพศภาวะสำหรับกลุ่มเป้าหมายทั้งบุคลากรภายในกระทรวง ภายนอกกระทรวง และประชาชน ทั้งนี้ ควรให้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการกำกับ ติดตาม และประเมินผลการดำเนินงาน รวมทั้งควรรายงานผลต่อสาธารณะอย่างต่อเนื่อง สม่ำเสมอ อย่างน้อยปีละ ๑ ครั้ง

๔.๓ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับบริการสุขภาพทั้งระดับปฐมภูมิ ทุติยภูมิ และตติยภูมิ ได้แก่ กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงมหาดไทย กระทรวงกลาโหม กระทรวงยุติธรรม กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม สำนักงานตำรวจแห่งชาติ กรุงเทพมหานคร และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น ศูนย์พึ่งได้ (One Stop Crisis Center หรือ OSCC) มีฐานข้อมูลแยกเพศผู้หญิง ผู้ชาย และผู้หลากหลายทางเพศ เพื่อใช้วิเคราะห์เพศภาวะ และออกแบบบริการสุขภาพที่มีความละเอียดอ่อนทางเพศภาวะ และกำหนดเป็นตัวชี้วัดการให้บริการ สนับสนุนการพัฒนาศักยภาพให้บุคลากรทุกระดับ ทุกวิชาชีพผ่านการอบรม มีความรู้ ความเข้าใจ ทักษะ และทักษะเรื่องเพศภาวะ เพศวิถี และวิถีเพศภาวะ รวมทั้งสามารถจัดบริการสุขภาพ ประเมินผลบริการทุกระดับได้อย่างมีความละเอียดอ่อนทางเพศภาวะ ตลอดจนส่งเสริมการเข้าถึงบริการอย่างเท่าเทียมและทั่วถึง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการให้คำปรึกษา จิตบำบัด จิตสังคมบำบัด ครอบครัวบำบัด บริการอนามัยการเจริญพันธุ์

๕. ขอให้กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ และหน่วยงานภาครัฐ เพิ่มความร่วมมือและสนับสนุนการทำงานร่วมกับเครือข่ายภาคประชาสังคม เช่น ศูนย์พัฒนาครอบครัวในชุมชน มูลนิธิ สมาคม กลุ่มองค์กร ชมรมต่าง ๆ ในการใช้วิถีเพศภาวะให้เกิดความเสมอภาค เป็นธรรมทางเพศในครอบครัว และสังคม อย่างเข้มแข็งและต่อเนื่อง

๖. ขอให้กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ส่งเสริมให้มีการทบทวน ปรับปรุงพัฒนากฎหมาย และการบังคับใช้กฎหมาย ให้มีความละเอียดอ่อนทางเพศภาวะ ที่ครอบคลุมทั้งผู้หญิง ผู้ชาย และผู้หลากหลายทางเพศ

๗. ขอให้ทุกพรรคการเมืองประกาศนโยบายเพื่อให้ทุกเพศได้รับการรับรองอย่างเสมอภาค และเป็นธรรมในทุกมิติ รวมทั้งกำกับ ติดตามให้มีการใช้นโยบายที่เกี่ยวข้องอย่างมีประสิทธิภาพ

๘. ขอให้เลขาธิการคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ รายงานความก้าวหน้าต่อสมัชชาสุขภาพแห่งชาติ ครั้งที่ ๑๔